

Szűnyogok és nemeskócsagok

Gáli József (Gyula, 1930. febr. 10. – Bp., 1981. márc. 5.). író, költő, drámaíró mára feledett alakja a 20. sz.-i irodalomnak, s a hősök panteonjában sincs helye. Sokszor halt meg, de sohasem jókor.

Kikeresztelkedett zsidó családban született, Apor Vilmos volt a keresztapja. Szülei orvosok, apja a gyulai József-tüdőszanatórium köztisztelőben álló főorvosa. A pannonhalmi bencés gimnáziumban kezdte meg középiskolai tanulmányait, amelyeket nem folytathatott, 1944. június 29-én a 14 éves Gáli Józsefet családjával és a többi gyulai zsidóval együtt Auschwitzba hurcolták. Itt halt meg apja, anyja, nagyanyja, orvostanhallgató nővére. Bátyja, Ákos, munkaszolgálatosként pusztult el.

Egész családjából egyedül ő maradt életben. Beteg vesével és szívvel, félvakon érkezett haza. Gyulán, egy katolikus gimnáziumban fejezte be a középiskolát.

A Színház- és Filmművészeti Főiskola dramaturg szakán tanult tovább, 1949-ben, az első év befejeztével, mint osztályidegent eltávolították. 1951-ben *Erős János* című mesejátékáért József Attila-díjat kapott, és a főiskolára is visszavették. 1955-ben *A királyné szoknyája* címmel mesekönyve jelent meg. 1954-ben kellett volna diplomát kapnia, a formális követelményeket teljesítette, írt egy drámát, a *Szabadsághegyet*. Ám a mű csak a formális követelményeknek felelt meg, az ideológiaiaknak kevésbé. Osztályfőnöke, Gyárfás Miklós támogatása kellett hozzá, hogy két év múlva végre diplomát kaphasson és a darabot a József Attila-színház bemutathassa, éppen azokban a napokban, október 6-a körül, amikor Rajk László és vele együtt kivégzett társai ünnepélyes újratemetése volt. A korabeli beszámolók szerint a temetésen mintegy kétszázezren vettek részt, ez a légkör nyilván befolyásolta az előadást, amelyet egyébként (a visszaemlékezők szerint) Nagy Imre is végignézett. Érdekes, hogy egy nem is olyan régi esemény megtörténtének hogyanjában mennyire nincs konszenzus. Barta András, a Magyar Nemzet kritikusa szerint *a Szabadsághegyet* mindössze hatszor-nyolcszor adhatták elő. Csurka István – bármilyen furcsa *most*: Gáli barátja, egykor a főiskolán osztálytársa – szerint a premier volt a darab egyetlen előadása. A dráma 1990-es veszprémi felújításának kritikusa szerint Gáli darabját az október hatodik *nyilvános főpróba* után (Rajk és társai temetésének napja) azonnal betiltották. Nyomtatásban – tudtommal – az eredeti mű soha nem jelent meg, csak Darvasi László (Gálit átigazító/átíró) szövege. Hogy a forradalom után nem – ez érthető. Hogy a rendszerváltás után sem, ez már bonyolultabb kérdés, hiszen mint kordokumentum is megérdemelné a nyilvánosságot. Én csak két, egymásra rakódó okot tudok elképzelni:

egyrészt a 90-es évek utáni magyar közgondolkozást – túl a szólamokon – kevésbé érdekelte.¹ A történéseket még csak-csak, de hát mit kezdjen egy történész egy drámával? Másrészt: nem is olyan kellemes olvasmány Gáli darabja: egyszerre vádirat a rákosizmus ellen, s egyszerre vádirat az elmúlt negyedszázad pragmatikus harácsolói ellen. Túl sok a párhuzam.

És hát, mondjuk ki: nem jó dráma. Sematikus és több vonatkozásban valószínűtlen. Az értékénél nagyobb a helyiérték.

A *Szabadsághegy* a Rajk Lászlókról, a Horváth Mártonokról szól, s mintegy előlegezi a pár hét múlva bekövetkezőket. Parabola, moralitás, tanmese. Adott egy tipikus kádercsalád: az átkos Horthy-korszakban nyomorognak, az apa életét adja kommunista elveiért, az anya munkásasszony – ahogy kell. A három fiúk a korszak három lehetséges életútja: az egyiket ártatlanul perbe fogják, börtönbe zárják, szabadulása előtt meghal. A másik fiú bársonyszékben ülő miniszter. A harmadik: iszákos gyárigazgató, aki azonban látva-látja a bűnöket, a korszak vétkeit. Az utóbbi két férfi egy valamiben ért egyet: börtönben meghalt testvérük sorsát titkolják anyjuk előtt, a halott nevében leveleket hamisítanak, amelyekből az derül ki, hogy testvérük a nagy és dicső Szovjetunióban az épülő szocializmust tanulmányozza. Az anya azonban megtudja az igazat: megtudja, *és lényegében semmi nem változik*. Ez nagyon Gális megoldás. A színlelés, a társasjáték folytatódik. Katarzis, élet-átértékelés: nincs. Ezt a darab hibájának szokták felróni, pedig – szerintem – legfőbb erénye: igen, ilyen végtelenül hazug ez a világ. Szabadsághegyen él a proli család, de az a vágyott szabadság, az nincs.

Az 1956-os forradalom- és szabadságharcban október 25-től az *Igazság*, a forradalom leverése után az *Október Huszonharmadika* és az *Élünk* című lapok szerkesztője. 1956. december 5-én letartóztatták. A Tóth Ilona és társai-perben négy év börtönt kapott, majd a Legfelsőbb Bíróság 1957. június 20-án a Magyar Népköztársaság államrendje ellen irányuló szervezkedés vádjával halálra ítélte. A nemzetközi tiltakozásnak köszönhetően kapott kegyelmet, együtt Obersovszky Gyulával. (Másik barátját, Angyal Istvánt, 1958. december elsején felakasztották.) Gáli büntetése 15 év lett, majd 1961. április 4-én amnesztiával szabadult.

Kiszabadulása után Heinrich Böll – ő harcolta ki, hogy Gálit nyugatnémet kórházban, Hamburgban kezelhessék –, Bertolt Brecht, Peter Handke, Hermann Hesse, Ödön von Horváth, Henrik Ibsen, Franz Kafka,

---

¹ „Tovább megyek: úgy látom, az '56-os forradalom egyszerűen nincs jelen a magyar irodalomban. Ez a kijelentés provokatívan hangzik, némileg túlzó, elnagyolt, ha úgy tetszik, felszínes is, de lényege szerint igaz.” Pályi András, *A forradalom és az irodalom*, Beszélő, 1. évfolyam, 8. szám, <http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-forradalom-es-az-irodalom>

Friedrich Schiller, Friedrich Wedekind és mások műveit fordította, az említettek magyarországi recepciójában meghatározó szerepe volt. 1963-ban végre állást kapott az OSZK Színháztörténeti Tárában. Itt dolgozott 1975-ös nyugdíjazásáig, – ekkor még csak 45 éves volt.

Mint Eörsi István találóan és némi túlzással megjegyezte: Gáli 12 évenként meghalt. Először 1944-ben, aztán 1956-ban, aztán 1968-ba (orvosi műhiba folytán beállt nála a klinikai halál), aztán – következett volna 1980. Majdnem. Három hónappal élte túl a szokásos 12 évenkénti halást. Immár véglegesen, 1981-ben, 51 évesen távozott. *Szúnyogok és nemeskócsagok* című novelláskötete, jelen előadás tárgya, már posztumusz jelent meg, halála évében.

Az utóélet nem túl bonyolult: 1983-ben bemutatták *Daliás idők* c. drámáját Miskolcon, *A Tűz balladája* című meséjét műsorára tűzte a televízió. Drámái közül a *Válás Veronában* címűt betiltották, a *Szabadsághegy*-et a Veszprémi Színház, a József Attila Színház, a Szegedi Színház újította fel, aztán a Színművészetin ment vizsgaelőadásként. Ennyi.

*

A novelláskötet csekély terjedelmű, mindösszesen 8,5 ív. Három részből áll.

Az első rész, jobb műfaj-elnevezés híján, 4 novella.

Visszafelé haladunk az időben.

Így kell fulladni! – ez a címe a szív- és vesebeteg, láncdohányos szerző első novellájának. Tanmese: aenigma értelemben, a kötet egészét előlegező. Az alaphang: ebbe az életbe, amelyet majd elmesélek nektek, tisztelt olvasók, *így kell (bele)fulladni*. Mese és irónia, semmi érzelgősség, a leírt világ abszurditása értelmezetlen marad, majd értelmezi az olvasó, ha akarja. Mint Gáli legtöbb írása: szenttelen közlés. A szereplők: a csodálatraméltó orvosprofesszor, a „pápa”, az ő hódolói, a megaláztatást piedesztálra emelők, és a beteg, aki *fullad*, tényleg *fullad*, és a halálos beteg, aki *még jobban fullad*, látványosan és szenvedőn. Az orvospápa győz: a fulladónak be kell látnia: rosszul fullad. Nem is fullad. *Ahogy a halálos beteg teszi: na, az fulladás!*

A következő novella a *Leltárhiány*. Az elbeszélő: *Illés*. A próféta. Az „amikor még mi voltunk az ifjúság” időszakról szól, a főiskola, e „zseniképző” éveiről s főleg a főiskolai utáni néhány évről. *Feriről*. Akit az elbeszélő, úgymond, ki akar játszani az agyából.

A több változatban előadott képlet: Feri, akivel az elbeszélő egykoron együtt járt a főiskolára, a munkásmozgalom tehetségtelen írója. Aki mindig meg akarja írni Gyulát, az ő bátyját, a hőst, akit a németek lelőttek. Ezenközben menekül vidékről Pestre, merthogy őt csak itt érthetik meg, ezenközben támaszkodik az aparatcsik rokonokra, vagy legalábbis azt hazudja, hogy ezek a rokonok léteznek, ezenközben iszik, mint állat, kötéllel veri kollégáit, ököllel az asztalt, de hát: neki lehet. „*Tűz az*

imperialistákra!” Remekművet akar csinálni, de nem megy. A csúnya polgárok kibabrálnak a szegény prolival.

Mindez tökéletesen érdektelen lenne, ha Gáli nem mutatná be, hogy a szűkebb és tágabb környezet mennyire szeretné, ha *nem* kéne hinni a szemének, ha Feriben csak egy csepp tehetség lenne. Senki nem mondja meg nyíltan, egyenesen, hogy nem tud írni. S nem (csak) gyávaságból. *Hanem, mert annyira jó lenne, ha tudna*. Feri: ***maga a létező szocializmus***. Ami annyira jó lenne, *ha jó lenne*. Gáli sors- és kortársai közül sokaknak volt ez alapkérdés. Feri szánalmas. A szó minden értelmében. Áldozat is ő. A tragédia: hogy nem lehet sajnálni. Mint ahogy a többi szereplőt sem: a megvilágosodó egykori osztályfőnököt, Zágolyt, vagy a nagyhatalmú igazgatóasszonyból óraadó tanárrá lefokozott, megöregedett Zsannát. Kinek hite/vaksága örök: „Én mindig tudtam, mit, miért csinálok. Engem elárultak. Tévedni ti tévedtetek.”

Feri egyedül marad. Gyuláról (a hős bátyról) írt, a falusi kultúrházban, amatőr-szereplők improvizálásával bemutatott drámája közröhej tárgya lesz, elhagyja felesége, kedvese, kevésszámú barátja. Cetlik maradnak utána: „Isten nem ver bottal. Gyula bosszút áll.” „Senkinek sem beszéltem róla, de a kivégzett partizán drámáját csak modernül szabad megírni. Hármasság, vagy formabontás!”, „Szeretem az életet... Ez lesz Gyulám utolsó szava.”

Kész a leltár, azaz a mese motívumai: egy fél pár zokni, egy üres sörösüveg, egy rossz ballon, egy új télikabát, egy kötél stb. Feri: *ennyi*. És ez a lényeg. *Hogy nem több vagy más*. S a partizánt, a talpig becsületes, egyszerű, naiv férfiút, aki nem is gyaníthatja, hogy mivé lesz, talán nem véletlenül hívják Gyulának. Gyulának, ahol az író gyermekkorában élt, s amely a kötet számos további novellájának helyszíne. *Gyula ilyen volt s ilyen lett?*

A Kinn a bárány, benn a farkas, mint tudjuk, egy gyermekjáték. És Gáli következő novellájának a címe. Olyan játék ez, ahol „a legtöbb esetben (...) a bárány választja ki önmagát: én vagyok a bárány, kapj el, farkas, és falj fel, mert nekem ebben kedvem telik.” A játék ideális terepe a zárt tér: „Tábor, munkásszálló, turistaház, ideggyógyintézet, laktanya, kórház vagy börtön”. És innentől szinte bármilyen – az adott játék szabályainak megfelelő – történet következhetne. „Zárójelben hangsúlyozandó – figyelmeztet Gáli is – hogy példánk a számtalan közül csak a játék egyik variánsa (...)” Igen, számtalan szereposztása van a megalázónak és a megalázottnak, s a dolog természetrajzához tartozik, hogy a többi bentlakó, a játék külső szemlélői, mindig a farkasok pártján vannak.

A Címszavak egy önéletrajzi lexikonból – pontos cím. Minden szócikk az önéletrajz egy-egy lego-darabja. Borzalmak – szenttelenül. Esetleg ironikusan. Nézzünk egyetlen címszót: *Gyümölcsközért*. Talán vannak olyan fiatalok, akik már e szót sem értik. A vásárló a gyümölcsközértben válogat. Satnya, rohadt jobbra – nem kell; szép, pirosuló, érett, balra – kell.

Idézzük: „A lágerekben is kihajigálták időnként a barakkládákból az eleve rothadásnak indulókat. Levernek például egy cölöpöt, és a cölöpre vízszintesen ráerősítenek egy lécet, aki a léc alatt át tud sétálni, és nem veri be a fejét, azt kispaprikának, korcsnak bizonyul. Te bizonyosan elsétálnál alatta, így tizennégy évesen, de Apád elrejt a latrinabarakkban. Hosszú árok húzódik végig a barakkban, és a deszkaülőkék alatt vascső fut. Apád két csuklódnál fogva ehhez a vascsőhöz kötöz. Te pedig lógsz. Lógsz egy álló délelőttön át, derékig az ürülékben, pácolódsz a klórbűzben és másféle illatokban, hogy tartós légy, és kibírd az életet.”

*

A második rész: *Elmondom az életedet állatokban. Életedet – nem az életemet!* Ki mondja el? Miért nem egyes szám első személy? Valaki, aki mindent tud Gáliról. Ez csak Gáli lehet. De hát ott a harmadik személy. Nincs más választásunk: egy mindentlátó, azaz az Isten. Egy Gáli-tudó, vélhetőleg ateista isten. Amiket Gáli megír, *azt nem lehet egyes szám első személyben elmondani.*

A gyermekkor, sőt: kisgyermekkor. A borzalmak előtti lét. De itt is majdnem minden Auschwitzról szól. Vannak elő- és utó-Auschwitzek. Az előkhöz tartozik Bobbi kutya kivégzése („A hiányt pótló elvesztése kellemetlenebb, mint maga a hiány”), a kopasznyakú kakas nyakának elvágása, pragmatikusan ételként való feltalálása. A narrátor megjegyzi: „És ekkor határozta el, hogy nem lesz orvos, nehogy gyógyítani kelljen azokat, akiket utálsz!”. A *Farkaskutyák* – akik/amelyek, idézem: „bűvöletesen szépek és félelmetesek voltak” – pedig már Auschwitz jelenében játszódik: amikor is a lengyel zsidók a fürdőben felfedezik, hogy a kis Gáli nincs körülmetélve, s ezért megölnék. „... apád felugrott az egyik lócára, és mint aki vizelni akar, megragadta a nemi szervét.” Mint körülmetélt szerszámot, mint bizonyítékot, mint fia számára mentséget. De Gálit *nem* ez menti meg, hanem a nyurga – azaz Angyal István, ekkor rabtárs, 56-ban bajtárs. Gáli – bizonyos értelemben – a németeknek köszönheti életét. A fegyelemnek. Mert a nyurga „Mützen ab!”-ot kiált, a tiszteletadás vezényszavát, mire, természetesen, mindenki vigyázzba merevedik, a körülmetéletlen gyerek ütlegelése abbamarad.

A szenttelen mondatok ellenére (vagy éppen ezért) a képek beleégnek az olvasóba.

A több alfejezetre tagolódo *A püspök madarai* című írás, minden boldoggá avatásnál méltóbb emléket állít Apor Vilmosnak, a „plébános úr”-nak,² és, nem mellékesen, a harmincas-negyvenes évek Gyulájának. Sajátos, úgymond *idézete*ket olvashatunk verebekről, esetenként a legyekről Primecz Kálmánné kofától (övé a keret, a kezdet és a vég), a 100 éves cukrászda cukrászától, Bathári Jenő grófi titkártól, Gebejdi Nándor, géperejű-bérkocsi tulajdonostól, dr. Gáli főorvostól. *A katolikus egyház helyében én bevinném ezeket az írásokat a boldoggá avatási jegyzőkönyvbe.*

---

² Amikor a boldoggá avatás valóban megtörtént (1997. november 9-én, II. János Pál pápa) Gáli már 16 éve halott.

A harmadik rész, az utolsó, a címadó írás: *Szúnyogok és nemeskőcsagok*. A kötet kiemelkedően legjobb írása.

Mondtam már, visszafelé megyünk az időben: az első részt – amennyiben és amikor az idő egyáltalán értelmezhető – a felnőttkor, a második részt a gyermekkor motívumai uralják. A harmadikban ez megfordul, egyfajta summázatként: a gyermekkorral kezdődik és, legalábbis formálisan, a Rákosi korszakkal végződik. A fikció szerint: napló. Nagyon pontosan datálva. Kezdődik 1943 július elsején, csütörtökön és végződik 1949. november 4-én, pénteken. Ám a vége felé ezt olvashatjuk:

- „Mi lesz? – kérdeztem a nyurgától a Ligetben.
- Talán forradalom – (...).”

Formálisan 1949. Ám 1956-ból nézve.

„A nyurga volt az egyik útitársam, feltehetően nem véletlenül utaztattak bennünket egy járaton. Már rabruhában volt. Mellém ült. Tudtam, hogy ügye rosszul áll, tudtam, hogy mindent magára vállalt, tudtam, hogy kellemetlen modora rekord méreteket öltött, tudtam, hogy nem mondja magát bűnösnek, és nem kér kegyelmet. Tudtam, hogy ez az utolsó találkozásunk”

A 1949-es dátum nyilvánvalóan az 1981-es cenzornak szólt. A napló 1956-ban végződik.

A történet: Szűcs Imre tündöklése és bukása. És immár egyes szám első személyben. Ezt Gáli mondja el, nem a mindentlátó.

Szűcs házitanító. Szinte mindenben különb a kis Gálinál, tanítványánál. Sőt: triumfál tanítványa családjánál is, hiszen még a rigorózus és korlátolt nagymamát is móresre tanítja: összezúzza féltve őrzött csészéit. Svarc, Stolz, Schlezinger, ahogy a nagymama hívja, a zsidó gimnázium diákja, ám immár Szűcs néven. Erős. Bokszol. Jó matekos. Tudja, mikor van az amerikai függetlenségi nyilatkozat kikiáltásának napja. Káromkodik. „bassza meg” – nagyon tetszik ez a kis Gálinak. A nagyanya csak kárál: „Azt hiszed, nyernek valamit a Svarcok, Grünök, Weiszek, ha most hirtelen levedlik a nevüket? Semmit se nyernek, semmit. Attól még ugyanolyan bűdös zsidók maradnak.”

Gáli unokaöccse csónakot kap ajándékba, amelyet a nagymamáról – ETELKA – akarnak illendően elnevezni. Szűcs Imre (tanítványa nagy öröme) átfesti a csónaknevet a nagymama gúnynevére, PITYUKA. A csónakavatási családi ünnepség botrányba fullad.

A nagymama „Szűcs Imrere nézett, aztán megfordult, szokatlanul fürgén felszaladt a töltésre, és eltűnt a túloldalon”. „...nagyanyámat több órás keresgélés után az egyik tisztáson találták meg – egy fatönkön üldögélt, kezében pezsgős bögréjét szorongatta. Ha nem bukkannak rá, amilyen szívós, makacs

asszony volt, talán túléli a második világháborút. Egy évet könnyedén átvészelt volna vadszedren és fakérgen, esővizet gyűjtve pezsgősbögréjébe, és sohasem kerül gázkamrába.”

Szűcs Imre és tanítványa kereket old. De jönnek a szűnyogok és a nemeskócsag. Az előbbieket gyötrik Szűcs Imrét, az utóbbi, hiába vág hozzá követ: „méltósággal elrepült”. És Szűcs által károsnak nyilvánítatik, mert eleszi a halat – háborús időkben – az emberek elől... Amikor ezt az érvelést a kis Gáli röhejesnek tartja, Szűcs kitör: „Mit röhögsz, te idióta! – kiabált Szűcs Imre. – Gyere hozzánk Debrecenbe lakni, hetedmagammal egy szobában, és aludj az én nagymamám visszeres lábánál, aki nemcsak dilis, de horkol is!”

A gyerek Gáli első szerelmét, a hegedülő Luciát, felakasztják. A történet beleszövődik a csónakavatóról távozásba. Nagyon egymásba kapaszkodnak itt a motívumok, az anya is zenész, játszott is együtt Luciával. „Luciát ünnepelelnék, nem a rohadt unokaöcsémet. – Bár fordulna fel, ott ahol van! Szabadon szakadt ki belőlem a szűcsimrei szóhasználat: *fulladj meg*, *bassza meg!*” Emlékszünk: az első novella megtanított, hogyan kell fulladni. Az unokaöcs jó tanítvány lehetett, mert Gáli zárójelben odaveti: „Ez meg is történt a következő nyáron. – Gázban, június 29-én, Péter-Pálkor, a kivagonírozásunk napján.”

„– Fordulj fel, fulladj meg, rohadt, rohadt – visszahangozta fülembe a Körös-part. Sűrű szűnyogfellegeken át láttam a vízen a yachtomat, fedélzetén Lucia állt, menyasszonyi ruhában, és hatalmas, fehér kócsag repült felette.”

Szűcs Imrét a nagymama nevének kigúnyolásáért – egyéb bűneit csak a tanítványa ismeri – elbocsátják a házitanítóságból. Róla beszél a család:

„ – Kár. Olyan kedves fiú volt különben. És csak tizenhét éves! – mondta anyám este a verandán, és összébb húzta nyakán a kék bársony pongyoláját. – Kitől fogsz ezentúl bokszolni tanulni? Számtanból is folyton bukásra állsz.

- Nem érdekel! – kiáltottam. Bántott, ahogy Szűcs Imréről beszél és a pongyoláját igazgatja.
- Nincs szükségem bokszolásra, se számolásra! Úgyis megdöglünk a háborúban! Azt hiszed, nem hallom, miről suttoztok éjjel apával az ágyban? Mindenki beledöglik! Még Szűcs Imre is!
- A Szűcs, az nem. – szólt közbe nagyanyám. Először mondta ki így ezt a nevet. – **Az nem.** Annak laposra van bokszolva az orra.”

Most a sokjelentésű szöveg – pongyola igazgatása – egyetlen mozzanatára figyeljünk: a nagyanya szó szerint ugyanazt mondja Szűcsről, mint az elbeszélés végén a nyurga: „... és majd azok csuknak le minket, akiket hatalomra juttattunk.

- Szűcs Imre?
- **Az nem”.**

A *szűcsök* sem nem döglenek bele, sem nem csuknak le minket. „**Az szolga, és az is marad**” – summázza a nyurga.

1943 július 5-e után a naplóban 1949. január elseje következik. Mintegy hat év kimarad. Éppen a láger, s ami közvetlenül utána volt. Gáli és Szűcs ekkor találkoznak ismét, s ekkor bukkan fel újra a „kellemetlen modorú nyurga” is. Kiderül, a villamosbalesetben karját vesztett, háborús hőst játszó Szűcs: Ávós. Mindent lehet – ezt nem. Szűcs önvédelme mind az elbeszélő, mind a nyurga (Angyal) számára elfogadhatatlan: „– Tudod, miért lettem én nyomorék? – kiáltotta Szűcs Imre, és csonkjával mellbe lökte a nyurgát. – Szándékosan lelöktek a villamos lépcsőjéről, mert zsidó vagyok!” – A Rákosi-korszak zsidó származású vérbíróinak, ávósainak nem ad felmentést a származás. *Az Auschwitz meghatározta koordináták ezt nem engedik.* Gáli egy éjszakát inkább a liftben tölt, az emeletek között ingázva, mintsem egy szobában aludjon Szűcs Imrével.

*

Gálit figyelmesen kell olvasni. *Lassan lesz jó.* A motívumok kavarcos játéka, az elő- és utó-Auschwitzok kavargása, a szenttelen tárgyilagosság nehézkesen – meggyőződésem, hogy ez a nehézkesség szándékos – bontja ki a szöveget. Nem tudom, ennyire nem ismertem, de azt gondolom, Gáli arisztokrata volt. Főnemes-kócsag. Megválogatta befogadóit, társaságát.

Egy bizonyos. Ha csak 8 és fél ív is: szerzőjét a 20 század jelentős írói közt kell/kellene számon tartanunk. Egy zsidó magyart. Egy zsidó-zsidót. Egy magyar magyart. Sok van ilyen, csak nem írnak ilyen jól.